

Key words: *scientific heritage, comparative studios, literary intercourses, Ukrainian question, literary discourse, all- European cultural space, Ukrainian literature, French literature.*

Література

1. Гундорова Т. Посттоталітарна пам'ять: засвідчити, виправити, виправдати // Ідентичність і пам'ять у пострадянській Україні: Монографія / Відп. ред. М. Антонович / Т. Гундорова. – К.: Дух і літера, 2009. – 496 с.
2. Література. Час. Постаті. Літературознавчі статті, спогади, матеріали до бібліографії на вшанування пам'яті Володимира Матвіїшина / упор. Н. Яцків. – Івано-Франківськ: Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2013. – 616 с.
3. Матвіїшин В. Зарубіжна література в перекладах українських письменників ХІХ – ХХ століття / В. Матвіїшин // Зарубіжна література. – 2004. – № 3. – С. 2-10.
4. Матвіїшин В. Г.: Показчик публікацій / упоряд. О. Б. Гуцуляк, І. В. Козлик / В. Г. Матвіїшин. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 36 с.
5. Матвіїшин В. Український літературний європеїзм: монографія / В. Матвіїшин. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.
6. Матвіїшин В. Г. Українсько-французькі літературні зв'язки ХІХ – початку ХХ ст.: Монографія / В. Г. Матвіїшин. – Львів: Вища школа. Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 168 с.
7. Наливайко Д. Україна очима Заходу : Вид. друге, допов. – К.: Грамота, 2008. – 784 с.
8. Пахльовська О. Барикади за свободу і за Європу // День. – 2012. – 16-17 листопада. – С. 6-7.

УДК 81'25+82Матвіїшин

Андрій Білас
(Івано-Франківськ)

НОВІ РИСИ ДО ПОРТРЕТА ВОЛОДИМИРА МАТВІЙШИНА: ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО ТА РОЗМОВНІСТЬ

Стаття присвячена перекладознавчому аспекту наукової спадщини Володимира Матвіїшина. Встановлено, що В. Матвіїшин присвятив частину своїх праць значимості українського перекладу для розвитку ресурсності української мови на різних рівнях, окремим проблемам адекватності перекладу та аналізу творчості відомих перекладачів.

Простежуються положення вченого про доцільність використання розмовних елементів цільової мови на відтворення іншомовних аналогів першотвору.

Ключові слова: *першотвір, переклад, українська мова, перекладач, адекватність, розмовні елементи.*

Актуальність обраної теми зумовлюється недослідженістю перекладознавчої спадщини В. Матвіїшина. Усе своє свідоме життя Майстер боровся за утвердження української мови як націєтворчого чинника. І в боротьбі за існування української мови, можливості якої на певному етапі були придушені, не останню роль, на думку вченого, відіграли переклади з різних національних літератур.

Мета дослідження полягає у вивченні перекладознавчого аспекту наукової спадщини В. Матвіїшина та ставлення до розмовності в українському перекладі.

Об'єктом дослідження є наукова спадщина В. Матвіїшина, а **предметом** – перекладознавчий аспект наукового доробку вченого та розмовність в українському перекладі. **Матеріалом** дослідження слугують наукові праці В. Матвіїшина.

Питання мовних контактів, двомовності, історичної місії перекладу в Україні та світі стали домінантними віхами в розвідках професора В. Матвіїшина, наприклад: *Українсько-французькі літературні зв'язки XIX - поч. XX ст.* [16], *«Енеїда» Івана Котляревського як епохальне явище в зародженні українського перекладу* [5], *Зарубіжна література в перекладах українських письменників XIX - XX ст.* [11]. Їхній автор креативно подає перекладацькі проблеми сьогодення, їх глибоке бачення та наукове вирішення.

В. Матвіїшин особисто не займався художнім перекладом, зате чужі переклади були завше у центрі його науково-творчих інтересів, і на цьому поприщі він справедливо вважався одним із найкращих аналітиків і поціновувачів [18, с. 588]. Переклад для Володимира Григорович був як місток міжлітературного єднання та духовного збагачення. Звісно не можна забувати, що він перекладав самому Шарлю де Голлю, Президенту Франції, на Всесвітній виставці ЕКСПО-67 у Канаді, а світлина тієї пам'ятної зустрічі прикрашає підручник з французької мови як другої спеціальності.

Майстер заклав підвалини українського літературознавства на основі ріноаспектуального аналізу українських перекладів зразків світової літератури, сприяючи розвиткові рідної літератури та й мови, і заохочував перекладацьку практику своїх учнів, як наприклад Г. Петрусеняк, автора розвідки та ін.

У публікаціях В. Матвіїшина [5-16] розглядаються різні аспекти впливу перекладної літератури на українське суспільство: *Гене́за перекладу та його роль у становленні української духовності* [9] та ін. Тому Ж. Клименко відзначає, що традиція шанування художнього перекладу як джерела збагачення рідної культури не переривалася, незважаючи на численні перешкоди на шляху світової літератури до українського читача [1].

Увагу вченого привертали перекладацькі доробки українських митців, що стало предметом дослідження його публікацій: *Петро Гулак-Артемівський – зачинатель українського художнього перекладу* [13], *Польська література у транслятологічній проекції Миколи Зерова* [14], *Перекладацька діяльність Івана Франка та її роль у розвитку національної літератури* [12], *Світова література у перекладацькій та творчій діяльності Івана Франка* [15].

Як відомо, праці Володимира Григоровича присвячені головно дослідженню розвитку літературознавчої науки, але основою для цього слугували українські переклади зразків світової літератури. Тому можна з упевненістю стверджувати, що опрацювання вченим перекладів з інших мов було джерелом аналізу не лише літературознавчого, а й компаративного і відповідно зіставного та перекладознавчого характеру. Досить поглянути на тематику його наукових статей [5-16], щоб переконатися в тому, що він належав до двох наукових напрямів – літературознавства та перекладознавства.

В. Матвіїшин ґрунтовно досліджував проблеми перекладу та рецепції іншомовної літератури загалом і франкомовної зокрема в українських перекладах, про що свідчать і дисертаційні дослідження вченого. У 1971 р. В. Матвіїшин захистив у Київському державному університеті ім. Т. Шевченка кандидатську дисертацію «Творчість Е. Золя в перекладах і критиці в Україні (1875-1965)». А в 1991 р. захистив докторську дисертацію на тему «Українсько-французькі літературні зв'язки ХІХ – поч. ХХ ст. (Переклади. Критичне сприйняття. Творче засвоєння)» [16].

Ученого цікавили окремі питання перекладу поетичних та прозових художніх текстів: *Відтворення евфонічної домінанти першотвору в перекладах українською* [8], *Естетична функція ритму в перекладах зарубіжної художньої прози* [10]. Відтворення ритмізації прози, яка спрямована головно на її функціональну природу та пов'язана із загальними проблемами цілісності цільового тексту, є, як вважає В. Матвіїшин і автор розвідки, проблемою художнього перекладу [4, 3].

Чільне місце в українській перекладній літературі за кількісними та якісними показниками посідають переклади поезій Поля Верлена,

відображаючи загальні тенденції розвитку українського поетичного перекладу починаючи з 90-тих років XIX ст. У розвідках відомих перекладознавців Г. Кочура, М. Рильського, В. Коптілова, М. Новикової, А. Содомори, О. Чередниченка і, звичайно, В. Матвіїшина на основі українських перекладів Поля Верлена розглядаються окремі аспекти взаємодії принципів формально-стильової еквівалентності та змістовно-функціональної адекватності в поетичному перекладі, на чому небезпідставно наполягає О. Крушинська [3, с. 3].

Володимир Григорович фокусує свою увагу на деяких проблемах відтворення лінгвопоетики Поля Верлена в українському поетичному перекладі, а саме питання передачі засобами цільової мови домінантних особливостей верленової лінгвопоетики, зокрема її яскравої музичальності, витонченого ліризму: *Відтворення евфонії на матеріалі перекладів Осінньої пісні Поля Верлена* [7]. Так В. Мирошниченко наводить непряму полеміку В. Матвіїшина з В. Радчуком у площині перекладацтва: «Поетичний переклад ілюструє теза на кшталт: «обов'язково передати закодований символ Верлена. Музика є у слові, а решта – то література» (В. Матвіїшин), на яку було отримано відповідь не менш емоційну: «Навіщо ж з Парнаса на Голгофу тягнути перекладача?..» (В. Радчук)» [17]. Водночас Майстер аналізує і переклад *Осінньої пісні*, здійснений Г. Кочуром, який не цурався простонародних слів у відтворенні розмовності оригіналу.

Окремим напрямком наукових досліджень Майстра були розвідки про видатних українських перекладачів І. Франка, М. Зерова, М. Лукаша, Г. Кочура, Б. Лепкого, В. Щурата та ін. Деяких питань, пов'язаних із роботою І. Франка над перекладом «Горквемеди» В. Гюго, В. Матвіїшин торкається у монографії «Українсько-французькі літературні зв'язки XIX – початку XX ст.» [2, с. 218]. Упродовж усього свого творчого шляху І. Франко невтомно перекладав художні, наукові, публіцистичні твори з різних мов, усвідомлюючи їх велике соціально-політичне та духовне значення у збагаченні культури рідного народу. Як перекладач, теоретик, критик, редактор і видавець перекладів І. Франко керувався концепцією розвитку духовної світової культури, що спиралася на подолання національної іманентності, розширення географічного діапазону у використанні творчих здобутків різних народів.

У своїй монографії «Український літературний європеїзм» [6] В. Матвіїшин наголошував на неабиякій важливості перекладацької праці В. Щурата, стараннями якого побачив світ перший україномовний переклад старофранцузького епосу «Пісня про Роланда», хоча він перекладав і з інших мов (німецької, англійської, польської, румунської, угорської, чеської, російської та білоруської).

Плідним перекладачем, на думку Володимира Григоровича, був Б. Лепкий, виняткова працездатність якого давала змогу поєднувати оригінальну творчу діяльність з широким охопленням і засвоєнням спадщини багатьох представників світової літератури, адже він переклав: казки Гауфа, братів Грімм, «Казки 1001 ночі», «Мюнхгаузен», «Робінзон Крузо», «Снігуронька», «Хатка дядька Тома», казки Ж. Лафонтена, Андерсена, Фенелона, твори О. Вайльда та ін. [6, 5].

Варто зупинитися й на проблемі використання розмовних засобів у відтворенні розмовності першотвору. Так, В. Матвіїшин схвально ставиться до цього питання, аналізуючи творчий загалом і перекладацький досвід зокрема І. Котляревського, П. Гулака-Артемівського, І. Франка та ін., і доводить роль українського перекладу у розвитку національної літературної системи, особливо у поповненні лексики літературної мови. Майстер зауважує, що І. Котляревський переконливо показав як можливо написати твір розмовною мовою свого народу, так і виконати переклад іншомовного художнього тексту, наповненого різномісними розмовними засобами, зі збереженням розмовності першотвору, адже близьким і спільним елементом мови оригіналу і перекладу є простонародна, розмовна мова. Погоджуємося з Володимиром Григоровичем, що французька літературна мова повинна і може збагачувати свій лексикон за рахунок невичерпного (наголошую «невичерпного» – А.Б.) джерела розмовної мови французького народу [5, с. 278]. Звідси робимо висновок, що й українська літературна мова не може розвиватися без поповнення своїх ресурсів колоритними мовними засобами українського народу, що безпосередньо стосується й розмовної маркованості мови українських перекладів.

Водночас, називаючи П. Гулака-Артемівського зачинателем українського художнього перекладу, Майстер дещо критично відгукується про мову його переспіву балади А. Міцкевича «Пані Твардовська», бо в ній чітко проглядається прагнення автора створити новий художній твір, розширюючи стильові можливості українського художнього слова з використанням простонародної лексики [13, с. 283]. А вже в аналізі перекладів І. Франка [15, с. 302], В. Матвіїшин знову повертається до використання просторіччя в українському перекладі як позитивного чинника розвитку рідної мови.

Отже робимо висновок, що перекладознавчий чинник є значно присутній у науковій спадщині професора Володимира Матвіїшина. Встановлено, що В. Матвіїшин присвятив частину своїх праць значимості українського перекладу для розвитку ресурсності української мови на різних рівнях, а в деяких інших фокусується увага на окремих проблемах адекватності перекладу та аналізується творчість відомих перекладачів. Простежуються положення вченого про доцільність використання розмов-

них елементів цільової мови на відтворення іншомовних аналогів першотвору.

Перспективними видаються дослідження наукової спадщини окремих перекладознавців на предмет використання розмовних елементів цільової мови на відтворення іншомовних аналогів оригіналу.

Анотація

Статья посвящена переводоведческому аспекту научного наследия Владимира Матвишина. Установлено, что В. Матвишин посвятил часть своих трудов значимости украинского перевода для развития ресурсности украинского языка на разных уровнях, отдельным проблемам адекватности перевода и анализу творчества известных переводчиков. Прослеживаются положение ученого о целесообразности использования разговорных элементов целевого языка на воспроизведение иноязычных аналогов оригинала.

Ключевые слова: *оригинал, перевод, украинский язык, переводчик, адекватность, разговорные элементы.*

Summary

The article deals with the translational aspect of Volodymyr Matviishyn's scientific heritage. The author establishes that V. Matviishyn devoted a part of his works to the significance of the Ukrainian translations for the development of the Ukrainian language resources at different levels, some problems of adequacy in translation and the analysis of the renowned translators' works. The researcher's theses on the feasibility of using colloquial elements of the target language in rendering their original foreign analogues are traced.

Key words: *original, translation, Ukrainian language, translator, adequacy, colloquial elements.*

Література

1. Клименко Ж. В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи [Електронний ресурс] : Монографія / Ж. В. Клименко. – К., 2006. – 340 с. – Режим доступу: http://skit-orel.ru/natsionalniy_pedagogchniy-zh_klimenko_monografiya/87/.

2. Кравець Я. Іван Франко: переклад драми Віктора Гюго «Торквемада» (1882) [Текст] / Я. Кравець // Українське літературознавство : зб. наук. пр. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – Вип. 76. – С. 216-222.

3. Крушинська О. Г. Поезія Поля Верлена в українських перекладах [Текст] / О. Г. Крушинська : автореферат дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 19 с.

4. Любарець Н. О. Ритм художньої прози Вірджинії Вулф [Текст] / Н. О. Любарець : автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.01.04. – К., 2008. – 19 с.

5. Матвіїшин В. Г. «Енеїда» Івана Котляревського як епохальне явище в зародженні українського перекладу [Текст] / В. Г. Матвіїшин // Література. Час. Постаті. Літературознавчі статті, спогади, матеріали до бібліографії на вшанування пам'яті Володимира Матвіїшина / упоряд. Н. Яцків. – Івано-Франківськ : Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2013. – С. 273–280.

6. Матвіїшин В. Г. Витоки іонаціонального буття зарубіжних літератур в Україні [Текст] / В. Г. Матвіїшин // Матвіїшин В. Г. Український літературний європеїзм : монографія. – К. : Академія, 2009. – С.3-15.

7. Матвіїшин В. Г. Відтворення евфонії на матеріалі перекладів *Осінньої пісні* Поля Верлена [Текст] // Урок української. – 2002. – № 4. – С. 59-60.

8. Матвіїшин В. Г. Відтворення евфонічної домінанти першотвору в перекладах українською [Текст] / В. Г. Матвіїшин // Матвіїшин В. Г. Український літературний європеїзм. – К.:Академія, 2009. – С. 219-223.

9. Матвіїшин В. Г. Генеза перекладу та його роль у становленні української духовності [Текст] / В. Г. Матвіїшин // Обрії. – 1996. – № 1. – С. 32-32.

10. Матвіїшин В. Г. Естетична функція ритму в перекладах зарубіжної художньої прози [Текст] / В. Г. Матвіїшин // Матвіїшин В. Г. Український літературний європеїзм. – К. : Академія, 2009. – С. 228-233.

11. Матвіїшин В. Г. Зарубіжна література в перекладах українських письменників XIX–XX ст. [Текст] / В. Г. Матвіїшин // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – №3. – С. 2-11.

12. Матвіїшин В. Г. Перекладацька діяльність Івана Франка та її роль у розвитку національної літератури [Текст] / В. Г. Матвіїшин // Іван Франко і національне та духовне відродження України: зб. наук. ст. – Івано-Франківськ: Плай, 1997. – С 8-12.

13. Матвіїшин В. Г. Петро Гулак-Артемівський – зачинатель українського художнього перекладу [Текст] / В. Г. Матвіїшин // Література. Час. Постаті. Літературознавчі статті, спогади, матеріали до бібліографії на вшанування пам'яті Володимира Матвіїшина / упоряд. Н. Яцків. – Івано-Франківськ : Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2013. – С. 281-294.

14. Матвіїшин В. Г. Польська література у транслятологічній проєкції Миколи Зерова [Текст] / В. Г. Матвіїшин // Література. Час. Постаті. Літературознавчі статті, спогади, матеріали до бібліографії на вшанування пам'яті Володимира Матвіїшина / упоряд. Н. Яцків. – Івано-Франківськ : Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2013. – С. 325-337.

15. Матвіїшин В. Г. Світова література у перекладацькій, критичній та художній діяльності Івана Франка [Текст] / В. Г. Матвіїшин // Література. Час. Постаті. Літературознавчі статті, спогади, матеріали до бібліографії на вшанування пам'яті Володимира Матвіїшина / упоряд. Н. Яцків. – Івано-Франківськ : Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2013. – С. 294-314.

16. Матвіїшин В. Г. Українсько-французькі літературні зв'язки ХІХ – поч. ХХ ст. [Текст] / В. Г. Матвіїшин. – Львів: Вища школа, 1989. – 166 с.

17. Мирошниченко В. В. Про перекладацький недомисел та курйози [Електронний ресурс] / В. В. Мирошниченко – Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/11074/1/Myroshnychenko.pdf>.

18. Шалата М. Щось від Стефаника було в його характері [Текст] / М. Шалата // Література. Час. Постаті. Літературознавчі статті, спогади, матеріали до бібліографії на вшанування пам'яті Володимира Матвіїшина / упоряд. Н. Яцків. – Івано-Франківськ : Прикарп. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2013. – С. 585-589.

УДК 82.09(44):821.161.2-31.091Гоголь.03=133.1

Ірина Кушнір
(Львів)

М. ГОГОЛЬ У ФРАНЦУЗЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ: ПРОДОВЖЕННЯ ТРАДИЦІЇ ПРОФ. В. Г. МАТВІЙШИНА

Стаття торкається проблеми реценції творчості М. Гоголя у Франції: історія перекладів його творів, головні критичні дослідження творчості письменника французькими літературознавцями та інформація про нього в інтернет-джерелах. Важливим доповненням є інформація про перекладачів творів М. Гоголя французькою мовою.

Ключові слова: реценція, переклад, повість.

М. Гоголь – неординарна особистість на літературному горизонті України та Росії, знайшов своїх читачів і шанувальників у Франції. Значення творчості Гоголя для літератури ХІХ ст. величезне. Ще у 30-ті роки ХІХ ст. з'являються перші переклади творів М. Гоголя німецькою, чеською та іншими мовами. Переклади відіграли значну роль в ознайомленні світової спільноти з доробком письменника. На початку ХХ ст. твори М. Гоголя вийшли у перекладі на арабську, китайську, японську. У ХХ ст. значно зросла світова популярність М. Гоголя. До найпопулярніших перекладів належать «Ревізор», текст якого нерідко адаптується